uitwerking der rationalisatie-maatregelen is geen kwestie van optellen en aftrekken: het probleem waarom het gaat heeft een qualitatief en niet een quantitatief karakter".

Inderdaad, en om nog geheel andere redenen dan deze schrijver noemt.

Vooral ook omdat de tijdelijke levensverruiming dikwijls verkregen is ten koste der levensvreugde en der gezondheid van talrijke arbeiders. En niet alleen daarom zijn dan de genomen maatregelen te veroordeelen, maar ook wijl vroeg of laat zal blijken, dat de totale arbeidskracht vermindert, omdat de bron dier kracht, omdat de mensch zelf aangetast is, en dientengevolge de productiviteit afneemt. Hetgeen weer een kostenverhooging beteekent.

Men meene nu niet, dat de techniek als geheel hier veroordeeld wordt. Dat ware principiëel verkeerd. De verschillende vormen van rebellie tegen haar macht (we mogen wel weer naar de brochure „Discipelschap in de Fabriek" verwijzen) zijn evenzeer te laken als de eenzijdige verheerlijking. Zij heeft zegen over de menschheid gebracht, en geen geringen. Maar in het stadium van haar tegenwoordige ontwikkeling moeten wij vooral oog hebben voor haar gevaarlijke karaktertrekken. Om oeconomische en om „principiëele" redenen.

Nauwkeurige analyse van het oeconomisch effect der mechanisatie (en rationalisatie) is evenzeer noodzakelijk als een ontledende beschouwing van de bases, waarop deze stelsels rusten.

Vooral omdat de ontwikkeling der techniek voor een belangrijk deel beheerscht wordt door het doel der voortbrenging. Die voortbrenging nu, is in de tegenwoordige samenleving lang niet altijd een vervulling van de roeping, die God aan den mensch gegeven heeft, niet een dienen van den Schepper, niet een dankbaar eeren van Zijn gaven, maar uiting van machts begeerte, van heerschzucht, van zondige zelfverheffing. In die sfeer groeit een productie-apparaat, dat alle karaktertrekken van die begeerte verraadt. En dat daarom van den zwakken mensch in zijn dienst het uiterste vergt.

* * *

En nu schrijft de hoofdredacteur van „De Opbouw", dat „de plicht van den arbeider is de principiëele aanvaarding van de technische ontwikkeling", dat „de voortgezette evolutie der techniek een gave Gods is", dat er „geen tegenstelling is tusschen stoffelijke belangen en voldoen aan Gods wil", dat „het stoffelijk belang altijd in het verlengde ligt van gehoorzaamheid aan Gods geboden, ook al ziet de door de zonde verblinde mensch het van nature altijd anders". Hij meent dat de „moderne productiewijze de weg is, die God ons, en daarmede ook den arbeider, als medewerker in het productieproces „wijst", en dat die arbeider „dien weg in gehoorzaamheid aan Gods kennelijke leiding, met gewilligheid behoort te gaan".

En wanneer wij wijzen op het toenemend arbeidstempo; de voortschrijdende arbeidsverdeeling, de scherpe en meedoogenlooze contrôle, het dalend loon en de verlaging der tarieven, dan antwoordt hij ons, dat „wanneer al deze dingen toegepast worden om den zegen Gods, welke gelegen is in de voortgezette evolutie der techniek, weg te nemen, mag dat aan de techniek niet verweten worden". Dat alles komt z.i. voort „uit het misbruik, dat de mensch van die gave maakt". En om deze stellingen toe te lichten neemt hij het voorbeeld van de kwakkelen van Kibroth-Taäva: „de onschuldige vogeltjes deden geen kwaad, maar de gulzigheid, waarmee ze werden verslonden, veroorzaakten den dood".

Nu is het niet onze bedoeling al deze stellingen uitvoerig te beschouwen.

De hoofdzaak is o.i., dat wij de schadelijke gevolgen van den groei der techniek ten volle erkennen, met alle waardeering van haar nut, dat inderdaad groot is. Dat wij waarschuwen tegen de overspanning van het technisch handelen, die geleid heeft tot depreciatie der ideëele waarden, die het leven van zijn ziel beroofde.

De gedachte, dat de mensch zelf zijn lot bepaalt, dat hij zijn gansche ontwikkeling in eigen handen heeft, beheerscht het geestelijk leven van dezen tijd. Zij eischt de volledige macht over de materie op, zij dwingt dikwijls tot rationalisatie en mechanisatie; zij past geheel in de naturalistische stelsels onzer dagen.

Wat is de taak van den mensch?

Dat hij de natuur in vrijen cultuurarbeid veredelt, dat hij dus de natuur in de historie een plaats geeft, om alzoo het gansche cultuurproces te leiden tot verheerlijking van Gods naam.

Merken wij, dat hij zich van die roeping bewust is? Helaas neen! Het verabsoluteerde machtsstreven, dat zijn werking overal uitoefent, kent slechts de begeerte om over de natuur te heerschen, en bekommert zich niet om de plaats, waarvoor zij bestemd is. De gevolgen zijn voor ieder duidelijk zichtbaar.

Want de depreciatie der schepping als geheel, beteekent ook een devaluatie van het schepsel, van den mensch. En dit staat toch vast: Nooit kan het Gods wil geweest zijn, dat in het proces van de ontwikkeling der techniek, de menschelijke persoonlijkheid neergedrukt wordt tot een slavennatuur.

Daarom is het zoo gevaarlijk om te spreken, dat de voortgezette evolutie der techniek een „gave Gods" is. De materie en haar krachten zijn gaven Gods; de grondstoffen heeft Hij aan den mensch gegeven om ze te veredelen, en hem daartoe krachten geschonken. Ook de ontwikkeling der menschheid gaat niet buiten Gods wil om. Maar alle werk op aarde is eveneens menschenwerk, door zonde bevlekt, in zonde tot stand gebracht. Hoeden wij ons voor de gedachte (die onophoudelijk uitgesproken wordt, niet het minst in de dictatoriaal geregeerde landen) welke de menschelijke prestaties vergoddelijkt. Natuurlijk werpt de schrijver in „De Opbouw" zulke gedachten verre van zich. In zijn stukken komt dat wel uit. Maar juist daarom hadden we van hem een critischer houding tegen wat we nu maar eenvoudigheidshalve „het productiesysteem" noemen, verwacht.

Zeker verzet is er. Tegen den mensch, die den „zegen Gods" misbruikt. Maar niet tegen het systeem zelf. Dat wordt met de „onschuldige vogeltjes" van Kibroth-Taäva vergeleken. En die vergelijking is o.i. fout. Want die vogels zijn door God geschapen en gezonden; de techniek is mede het werk van menschen; daarin heeft zich een bepaalde levensbeschouwing uitgedrukt. De oorzaak der ellende is dus niet alleen het misbruik, maar ook het object, waartoe de mensch in relatie treedt, zèlf. Daarover hebben we in deze artikelenserie een enkele opmerking gemaakt.

Bezien wij (tot slot) deze stelling in het volgende artikel nader.

A. B. t. B.

UIT DE HISTORIE

Dr A. Kuyper Sr over de bevoegdheid der meerdere vergaderingen.

I.

Zonder mij ook maar eenigszins in de op gang zijnde discussies te willen mengen, moge ik hier enkele uitspraken van Dr A. Kuyper Sr over de bevoegdheid der meerdere vergaderingen opnemen. Het is zeker noodig ook naar de stem van dezen groote op kerkrechtelijk gebied te luisteren.

Dr Kuyper heeft een heirleger artikelen over kerkrechtelijke onderwerpen gegeven in zijn „Heraut". Rusteloos was hij, vooral vóór en tijdens de Doleantie, bezig zijn medebroederen te wapenen voor den komenden kerkelijken strijd. En het is een lust om te zien hoe sappig hij ook de meest dorre onderwerpen wist te behandelen. De grondgedachten van het gereformeerd kerkrecht heeft hij er bij zijn medestrijders ingehamerd.

Behalve allerlei incidenteele artikelen schreef hij soms lange series. B.v. over het collegiale stelsel, het kerkelijke ambt, het ambt der geloovigen; over theorieën van kerkzuivering enz. Zelfs werd in de kolommen van „De Heraut" afgedrukt een soort kort begrip van het Gereformeerde Kerkrecht, geschreven door Voetius en vertaald door Dr Geesink.

Naar twee zijden heeft Dr Kuyper zijn kerkrechtelijke polemiek gevoerd. Voor alles tegen de bewonderaars van de hierarchie der „Synodale Genootschapskerk". Aldus noemde Dr Kuyper later de Hervormde Kerk. Vooral de Irenischen moesten een trommelvuur verduren. Zij immers waren de vurige verdedigers van het synodale kerkrecht. Zij waren de aanhangers van „de recht ontzenuwende en plichtverzakende krankheid der thans gangbare lijdelijkheidstheorie".

Maar ook streed Dr Kuyper over kerkrechtelijke grondbeginselen met de leiders der Christelijke Gereformeerde Kerk. Met Doc. H. de Cock, D. K. Wielenga c.a. Z.i. werden in de Chr. Geref. Kerk de kerkrechtelijke lijnen niet zuiver getrokken. De Afgescheidenen hebben t.o. het Genootschap van 1816 een nieuw „Genootschap" gesteld. „En dit nu is o.i. stellig in strijd geweest met de beginselen van het Gereformeerde Kerkrecht... In strijd, omdat men niet de locale kerk weer in het licht gebracht, maar een nieuw onderdeel van een nieuw kerkgenootschap gesticht heeft. En in strijd niet minder, omdat men alzoo zelf een kerkgeheel in het leven riep, dat veel te veel op de leest van het collegiale stelsel geschoeid was.

Het enkele feit b.v. dat er heden ten dage gescheidene kerken zijn, die niet als zelfstandige kerken, maar alleen als onderdeelen van het Christelijke Gereformeerde kerkgenootschap door den Staat erkend zijn, bewijst voldingend dat men zich beweegt in verkeerden koers". (Heraut No. 249; 1 October 1882.)

* * *

We willen in dit nummer iets meedeelen van een polemiekje, gevoerd tusschen Dr Kuyper en den bekenden Ds W. H. Gispen Sr. Heraut contra Bazuin.

De aanleiding was het bekende besluit van de „Opzieners van de Gemeente onzes Heeren Jezu Christi, te Amsterdam", genomen 24 Mei 1883, dat geen predikant „van nu voortaan in Zijne Kerk in den H. Dienst zal worden bevestigd, dan die zich bereid hebbe verklaard, om bij de aanvaarding zijner bediening ten overstaan van den Kerkeraad de drie Formulieren van Eenigheid... met betuiging van hartelijke instemming, te onderteekenen". (Heraut No. 283, 27 Mei 1883.)

Met dit besluit was Ds Gispen weinig ingenomen. Hij geeft een stevige critiek erop in „De Bazuin". De Amsterdamsche Kerkeraad handelde „independentistisch". Men leze:

> Maar ik heb er 't kerkelijke handboekje nog eens op nagezien en daarin vind ik nergens sprake van onderteekening der Formulieren in den kerkeraad.
>
> In de Synode van Dordt 1574, wordt van die onderteekening gesproken, en deze voorgeschreven als te moeten geschieden voor de Classis.
>
> Art. 14. De Nederlandsche Kerken onder het Kruis vergaderd te Emden 1571, besloten de belijdenis der Nederlandsche Kerken te onderschrijven. Waar en hoe wordt niet gezegd. Art. 2. Zoo ook de Synode van 1578. Ze bepaalt, dat ook de professoren der Theologie de belijdenis zullen onderschrijven, maar niet waar en hoe. Art. 51, 53. Insgelijks die ook van Middelburg 1581. Art. 37. Deze Synode bepaalde dat predikanten die weigerden, bij kerkeraad of classis in hun dienst zouden geschorst worden. De Synode van 1618, 1619 nam de beide artikelen van hare voorganster letterlijk over. Zij deed echter meer. Zij stelde een formulier op, waarin de beteekenis dier onderteekening duidelijk wordt omschreven. De onderteekenaar treedt op als ressorteerende onder de classis. N. N. Hij belooft, zoo hij na dezen eenig ander gevoelen krijgt, dit niet te zullen verbreiden zonder het te voren aan kerkeraad, classis en Synode te openbaren.
>
> Kerkeraad, classis en Synode, onze vaderen dachten die steeds bij elkaar als meerdere en mindere vergaderingen van het eene lichaam: de kerk. De eisch tot onderteekening ging steeds van de Synode, nooit van een kerkeraad uit. De vaderen leerden: „'t selfde seggen heeft de classis over den kerkeraad 't welk de particuliere synode heeft over de classe en de generale synode over de particuliere". D. K. O. Art. 36. Dat een kerkeraad meerder of zelfs gelijke macht heeft als eene generale synode, is, als ik mij niet geheel vergis, nooit de leer en de praktijk der vaderen geweest.
>
> Het besluit van den Amsterdamschen kerkeraad draagt, naar mijn bescheiden meening, dan ook meer een Independentistisch en Congreg(r)ationalistisch dan een gereformeerd karakter".

Tot zoover Ds Gispen.

Men ziet het, het probleem wordt scherp gesteld: Hoe verhoudt zich de macht van een Kerkeraad t.o. die van classes, synodes enz.

En op deze critiek van Ds Gispen antwoordt Dr Kuyper het volgende:

> „Kenners van het gereformeerde kerkrecht zullen er zich over bedroeven, dat zelfs in „De Bazuin" zulke ongereformeerde denkbeelden over kerkrecht worden aangekweekt.
>
> Alsof een los inzien van een handboekje, een zonder verband met de beginselen citeeren van een paar bepalingen, voor de kennis van dat kerkrecht ook maar iets afdeed!
>
> En erger nog, alsof daar nu waarlijk het wezen van het Congregationalisme in school!
>
> Waarlijk, eenige studie diende toch vooraf te gaan, eer men aldus een besluit critiseert, genomen door een raad, waarin o.m. een man als Prof. Rutgers, verreweg de fijnste en beste kenner van ons gereformeerde kerkrecht, zitting heeft en het besluit bepleitte".

Met dit antwoord was Ds Gispen niet tevreden. Hij gaf replick in „De Bazuin", maar ontvangt dan van Dr Kuyper in „De Heraut" van 24 Juni 1883 (No. 287) het volgende duidelijke antwoord:

> „Met onverstoorbare kalmte en goeden luim heeft de heer Gispen onze bedenking beantwoord.
>
> Hij is wel irenisch, maar gunt u dan ten minste het profijt dier ireniek ook voor u zelven.
>
> Zijn ireniek wortelt niet in reactie tegen de belijdenis, maar in zijn natuur.
>
> Toch ontslaat dit ons niet van de verplichting, om onzen geachten opponent den indruk te ontnemen, als spraken we zonder goeden grond.
>
> Het verschil tusschen de kerkrechtelijke stelsels der independenten en der gereformeerden is metterdaad onjuist door hem opgevat; even onjuist als zijn optreden te Kampen als praeses Synodi was, nadat de Synode waarvan hij praeses was, reeds voorlang was gesloten.[1])
>
> De zaak is namelijk deze: De congregationalisten leeren niet dat elke locale kerk een zelfstandige uiting en openbaring van de kerke Christi en deswege met macht bekleed is; maar heel anders, dat elke kring van Christenen, al waren het honderd kringen in één stad, elk voor zich die zelfstandige openbaring zijn en deswege die autoriteit bezitten.
>
> Zulke kringen noemen ze congregation. Vandaar de naam van congregationalisten.
>
> Het zwaartepunt van hun stelsel ligt dus in de tegenstelling van „church" en congregation: d.i. van locale kerk of kring van vromen.
>
> De gereformeerden daarentegen waren van geheel ander oordeel, dat in elke plaats slechts één uiting of openbaring van de kerke Christi kan bestaan, en

1) Dr Kuyper zinspeelt hier op het feit, dat bij de inauguratie van de drie nieuwe docenten der Theol. School te Kampen — Bavinck, Lindeboom en Wielenga — op 9 en 10 Jan. 1883, het Moderamen van de Zwolsche Synode van 1882, die genoemde docenten had benoemd, *in qualiteit* aanwezig was. Dit feit had Dr Kuyper becritiseerd als in strijd met het gereformeerde kerkrecht. „Naar gereformeerd kerkrecht houdt een Praeses Synodi op praeses te zijn, zoodra hij het slot-Amen der Synodale vergadering heeft uitgesproken. De Praeses Synodi leeft zoolang de vergadering leeft. Geen oogenblik langer." (De Heraut, 266 en 268.)